

GENTSE CONNECTIES MET DE OOSTENDSE COMPAGNIE EN DE PRIVATE EXPEDITIES

Katrien Van Hecke

De Oost-Indische Compagnie van Nederland is alom bekend. Minder bekend is dat ook de Zuidelijke Nederlanden op zo'n lucratieve onderneming konden bogen: de Oostendse Compagnie. 300 jaar geleden, op 19 december 1722, ondertekende de Oostenrijkse keizer Karel VI haar octrooi. De aanzet ertoe vinden we al in de jaren ervóór. Zuid-Nederlandse handelaars en reders sloegen de handen in elkaar en organiseerden via de haven van Oostende private expedities naar Oost-Indië en China. Ook voor enkele Gentse ondernemers ging de boot los. Enkele namen en bijzonderheden.

Afb. 1. Titelblad van het octrooi van de Oostendse Compagnie in 1722.

De eerste private expedities

In de meeslepende tentoonstelling ‘Wonderlijke Voyage’ in de Sint-Pietersabdij eind 2021 begin 2022 konden we al kennismaken met **Michael de Febure** (°Gent 3.01.1663 - †Gent 12.11.1755), de Gentse priester die op 28 mei 1721 op de Oost-Indiëvaarder Sint-Pieter inscheepte. Gedurende zestien maanden hield hij een reisdagboek bij. Hij beschrijft in geuren en kleuren de walvissen, vliegende vissen, fregatvogels en albatrossen rond het schip, de volkeren in Kaapverdië en India, de schildpadden op het onbewoonde eiland Ascension en de recepten om er iets lekkers van te maken.

Michael de Febure ging alleen op aandringen van de Gentse broers Maelcamp mee. Een schip zonder aalmoezenier was blijkbaar als een orkest zonder dirigent, iemand moest de juiste toon aangeven.

Het schip *Sint-Pieter* voer op 24 september 1722, 16 maanden later, Oostende weer binnen, de Febure keerde langs de Brugse Vaart terug naar Gent. Hij was een onvergetelijke ervaring rijker, maar kon ook een flinke stuiver op zak steken, waarmee hij in Gent drie huizen kocht. Hij is gestorven in zijn woning in de Houtbriel.

Michael de Febure was in het gezelschap van zijn neef, **Jean-Baptiste de Febure** (1699 – 1776). Die had het in India zo naar zijn zin dat hij besloot om in Surate (Noord-West-India) te blijven en daar een handel met Mocha (Jemen) en Pondicherry (Zuid-Oost-India) op te zetten. Hij huwde er met een Amsterdamse weduwe, bij wie hij een dochtertje kreeg, Catherine de Febure. Met zijn dochtertje keerde hij in 1725 al terug naar de Zuidelijke Nederlanden, ging een tijd in Brussel wonen, tot hij zich in 1736 weer in Gent vestigde, als koopman en advocaat bij de Raad van Vlaanderen. In 1750-1751 liet hij tegenover het stadhuis, op de hoek van de Hoogpoort met de Schepenhuisstraat, een riant gebouwencomplex optrekken. In de beerput ervan werden bij archeologisch onderzoek in 1989 - 1991 porseleinen kopjes en schotels uit India gevonden.

Op het schip *Sint-Pieter* bevonden zich nog andere Gentenaren: de handelaars **L. Fr. Peterbroecken** en **Pieter Stevens**, vierde stuurman **Liven Van Velde**, twee trompetters **Judocus de La Rivière** en **Liven Wijmers**, paukenslager **Joannes de La Rivière**, bottelier **Geeraert van Dure**, smidsmaat **Franc Casemaeker**, matroos **Jan Van Brugghe**, scheepsjongen **Pieter Mast**.

De initiatiefnemers van de expeditie van de *Sint-Pieter* waren de Gentse broers **Carlos** (°Gent 1680 - †Gent 23.03.1764) en **Jacomo Maelcamp**

(°Gent 25.10.1683 - †Gent 24.02.1741). Ze stopten er eigen kapitaal in en vonden nog een 20-tal andere goudvinken bereid om ook hun duit in het zakje te doen.

Afb. 2. Porseleinen kopjes en schotels uit India, gevonden bij archeologisch onderzoek in 1989-1991, rechtover het stadhuis.

De Maelcamps hielden kantoor aan de Poel, niet zo ver van de Graslei, de toenmalige graanhaven van Gent. Hun kantoor werd ‘het porcelijne kaemeren’ genoemd, vanwege het vele Chinese porselein dat er te bewonderen viel.

Tijdens de tweede helft van de 17de eeuw woonden vader en moeder Maelcamp in Sevilla waar er goed werd verdiend aan de handel van Vlaams linnen en kant vanuit de haven van Oostende naar Spanje. Via de wereldhaven Cadiz waren de ‘Spaanse Nederlanden’ aangesloten op de wereldhandel. In die tijd telde Cadiz wel 20 Zuid-Nederlandse handelshuizen, tegenover slechts 11 Franse en 10 Engelse. Een mooi aandenken is de ‘Calle de los Flamencos Borrachos’, de ‘Straat van de Dronken Vlamingen’. In de kroegen van dit straatje schonk men geen wijn maar bier. Het idee!

De Maelcamps vinden we zeker vanaf 1680 terug in Gent. Van een terugkeer naar Spanje zal geen sprake meer zijn. Twee decennia later kwam de vaart Oostende–Cadiz door de Spaanse Successieoorlog (1702 – 1713) op apeg-

pen te liggen, waarna de ‘Spaanse’ Nederlanden in Oostenrijkse handen overgingen en de band met Spanje nog meer werd doorgeknipt.

Carlos en Jacomo Maelcamp vatten nadien het plan op om zelf koloniale expedities te organiseren. Het begon in 1715 met het schip *Charles Galleye* dat ze naar de Malabarkust (Zuidwestkust van India) en Surate (wereldhaven in Noordwest-India) uitstuurden om peper aan te kopen. Bij de terugkeer in 1716 konden ze een winst van ongeveer 100% opstrijken. Dit smaakte naar meer.

In 1717 stuurden de Maelcamps de *Prins Eugenius* uit naar de Malabarkust, in 1719 de *Prins Eugenius* naar de Malabarkust en de *Concordia* naar de Malabarkust en Surate, in 1720 de *Sint-Franciscus-Xaverius* naar China en de *Stadt Oostende* naar Coromandelkust (Zuidoostkust van India), in 1721 de *Flandria* naar China en de *Sint-Pieter* naar de Malabarkust en Surate (met Michael de Febure aan boord!), in 1722 de *Keyzerinne* naar China, in 1723 de *Sint-Joseph* naar China en de *Marquis de Prié* naar China.

Een belangrijke mede-investeerder van de Maelcamps was hun schoonbroer **Jean-Baptiste Soenens** (°Gent 17.17.1676 – †Gent 23.04.1746), Gents handelaar, schepen van de Keure en getrouwd met Agnes Maelcamp (°Sevilla 07.04.1670 - †Gent 26.01.1735). Soenens pompte in 1719 geld in de *Prins Eugenius* naar de Malabarkust, in 1720 in de *Sint-Franciscus-Xaverius* naar China en de *Stadt Oostende* naar de Coromandelkust, in 1723 in de *Sint-Joseph* naar China en de *Marquis de Prié* naar China.

Behalve in de Maelcampexpedities investeerde hij in 1722 in de *Keyzerinne Elisabeth* naar Mocha, in 1723 in de *Carolus Sextus* naar de Coromandelkust en Bengalen.

Een andere Gentse geldschieter was **Paulo De Kimpe**. Hij had kapitaal veil voor de expeditie in 1719 van de *Stahremberg* naar Malabar en Surate, in 1720 van de *Meerminne* naar China en van de *Stadt Gent* naar Mocha en Surate, in 1721 van de *Graaf van Lalaing* naar Mocha, Surate en de Malabarkust.

Henry Carlos Gyselinck (°Gent 1699 - †Oostende 1753) was een financier met een bijzonder talent. Hij begon als werknemer bij de Maelcamps. In 1721 stopte hij geld in de Chinavaarder *Flandria*. In januari 1723 reisde hij zelf mee aan boord van de *Sint-Joseph* naar China, als eerste supercargo. Een supercargo was een handelaar die met een schip meevoer zonder deel uit te maken van de bemanning. Hij behartigde in de buitenlandse handelsposten de contacten met de plaatselijke handelaars en overheidsambtenaren, zorgde

voor de verkoop van de heenlading en de aankoop van de retourlading, deed de kwaliteitscontroles (versheid van de thee, wormenvrije geelwortel, juistheid van de weegschaalgewichten). Gyselincks bijzondere talent was schilderen: hij maakte een fraaie aquarel van de kust van het onbewoonde Braziliaanse eiland Fernando de Noronha, toen de Sint-Joseph daar op zijn retourreis in 1724 passeerde. In 1725 verkaste hij naar Oostende. Binnen de Oostendse Compagnie zou hij een belangrijke theepkoper worden.

Het begon niet goed voor **Louis Bernaert** (°Gent 29.11.1685 – †Oostende 09.11.1741). In 1708 werd het schip waarop hij meevoer voor de kust van Cadiz door Algerijnse piraten geënterd, alle bemanningsleden werden als slaaf naar Algiers afgevoerd. In 1710 vinden we hem echter weer alive and kicking in Oostende. Op zee waagde hij zich niet meer, maar hij zou later een belangrijke functie bij de Oostendse Compagnie verwerven: als boekhouder (commissionair) van 1723 tot 1732.

Afb. 3. Postzegel met afbeelding van schip van de Oostendse Compagnie.

De oprichting van de Oostendse Compagnie

In de periode van 1715 tot 1722 zeilden meer dan dertig Zuid-Nederlandse schepen uit. Hierdoor raakte de markt verzadigd. De beginnende Zuid-Nederlandse koloniale handel dreigde zichzelf kapot te concurreren. Reders, geldschieters en handelaars zochten een oplossing en vonden die in de oprichting van een Compagnie à la de Noord-Nederlandse VOC. Die moest voor mono-

polievorming op de Oost-Indië- en Chinavaarten zorgen. Ook de Oostenrijkse keizer Karel VI had er oren naar: via de taxaties op een goed georganiseerde overzeese handel van koloniale goederen zou hij zijn staatsschuld deels kunnen afbouwen. De vele militaire campagnes tijdens de Spaanse Successieoorlog hadden zijn schatkist geplunderd.

Op 19 december 1722 ondertekende keizer Karel VI het octrooi voor de oprichting van de Generale Keizerlijke Indische Compagnie, afgekort GIC, of Oostendse Compagnie voor de vrienden. De Compagnie kreeg het alleenrecht op de handelsvaart vanuit de Zuidelijke Nederlanden naar de verre gebieden. Op de schepen zou de vlag van de Oostenrijkse Nederlanden prijken. Er was geen sprake meer van privaat kapitaalinzet, de Antwerpse Beurs stelde Compagnieaandelen te koop. Bij de introductie op de beurs in augustus 1723 ontstond er een ware volkstoeloop. In twee uur tijd was er al voor drie miljoen gulden verhandeld.

De leiding kwam in handen van zeven directeurs. Onder wie 3 Gentenaren: Jacomo Maelcamp, Paulo De Kimpe en de handelaar **Jacobus Baut** (+Gent 1732). Gegevens over Jacobus Baut zijn schaars. Hij huwde in 1683 in de Gentse Sint-Niklaasparochie met Joanna Van der Sluys. In de Compagnie werd hij met zijn inzet van 80 000 gulden een aandeelhouder ‘tweede klasse’ en kreeg zo 2 stemmen op de algemene vergadering.

Paulo De Kimpe deed beter met een inzet van 100 000 gulden, wat van hem een aandeelhouder ‘eerste klasse’ maakte met 3 stemmen op de algemene vergadering.

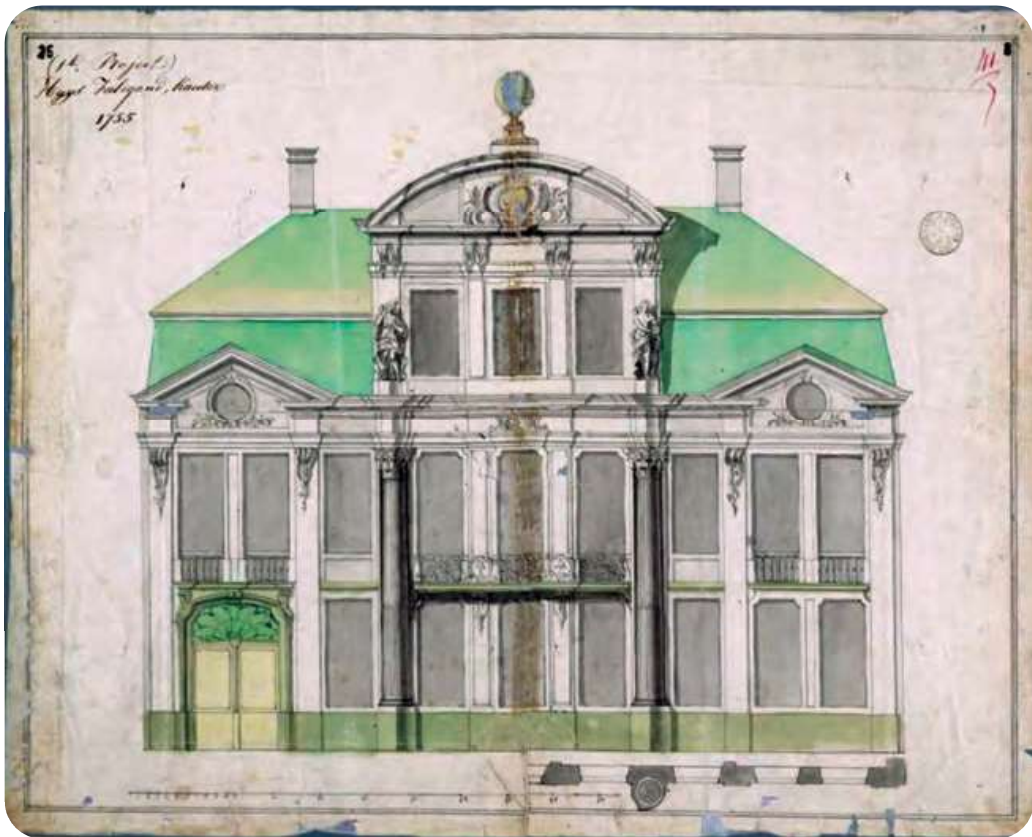
Jean-Baptiste Soenens zou enkele jaren later ook tot de directie toetreden. De directeurs kregen een grote vrijheid. Ze mochten kolonies stichten, forten bouwen, verdragen met inlandse gezagsdragers afsluiten, een oorlogsvloot uitbouwen, kapiteins, officieren, supercargos, secretarissen, boekhouders, matrozen aannemen – bij voorkeur Vlamingen – en openbare veilingen van koloniale goederen organiseren.

Een uitstekende investering

Al waren er af en toe tegenvallende cijfers – bij confiscaties van schepen door toedoen van de Britten of de Nederlanders bijvoorbeeld – over het algemeen konden de aandeelhouders in hun handen wrijven. Het liet zich zien in de stad. De Gentenaar **Jean-Baptiste Van Goethem**, naast aandeelhouder ook administrateur van de Oostendse Compagnie, bouwde met zijn opbrengsten het prestigieuze **Hotel Van Goethem** in Ingelandgat.

Afb. 4. Hotel Van Goethem, Ingelandgat 4, woonhuis van de administrateur van de OC met in het salon geschilderde marines met schepen van de Oostendse Compagnie.

Afb. 5. Hotel Falligan op de Kouter 172. Met haar Compagnie-erfenis bouwde Jeanne Agnès de Pestre dit stadspaleis, genoemd naar haar man Hector Falligan.

Een andere aandeelhouder was Jean Baptiste de Pestre, een textielhandelaar uit Ath. Zijn dochter **Jeanne Agnès de Pestre** verhuisde naar Gent en trouwde er op 10 september 1746. Met haar Compagnie-erfenis liet ze in 1755 op de Gentse Kouter het **Hotel Falligan** optrekken. Het stadspaleis werd naar haar echtgenoot Hector Falligan genoemd.

Arnoldus Hoys (°Gent 1697 – †Oostende 1778) zal zowel met de eerste private expedities als met de Oostendse Compagnie goed garen spinnen.

Zijn vader, **Laurentio Hoys** (°Oostende 1660 - †Gent 1736), had in 1677 Oostende verlaten om in Gent in de leer te gaan bij oom Michiel Hoys. Na zijn leertijd vestigde Laurentio zijn eigen handelshuis aan de Krommewal, huidig huisnummer 2. De gevel ziet er intussen anders uit. Het achtererf liep door tot aan de Willem de Beersteeg. Naast handelaar was hij ook ontvanger van de Gentse Armenkamer en kerkmeester in de Sint-Jacobskerk. Bij de begrafenis van echtgenote Marie Joanne Patoe in 1691 deelde hij aan de armen stapels broden uit, geen goedkope roggebroden, maar tarwebroden!

Al sinds de 17de eeuw voerden de Hoys via Oostende Gents textiel uit naar Spanje en vandaar naar de Spaanse kolonies. Het was handig om één tak van de familie in Gent en één in Oostende te hebben.

Zoon Arnoldus Hoys zal als jongvolwassene de business in Oostende gaan runnen. Hij leverde Spaanse zeep en Baltische hennep en teer aan zowel de schepen van de eerste private expedities als aan die van de Compagnie en werd een groot opkoper van Chinese thee en zijde. Eén keer ging hij zelf mee op avontuur: als schrijver met een Chinavaarder van de Oostendse Compagnie.

In het rijtje connecties mag **Cornelis Carpentier** (°Duinkerke 1716 - †Münster 1799) niet ontbreken. Hij groeide op in Oostende, was de zoon van Nicolaes Carpentier, die kapitein was op de *Flandria* (1720), de *Arent* (1727), de *Hope* (1726) en vervolgens succesvol handelaar van goederen uit Oost-Indië en China.

Cornelis Carpentier trouwde met **Isabella Ray** (°Oostende 1720 - †Gent 1776), dochter van de Oostendse Compagniedirecteur Thomas Ray. Cornelis en Isabella verhuisden in 1750 naar Gent. Cornelis werd in 1754 schepen van de Keure. In 1755 schopte hij het tot Generaal Schatbewaarder van de Staten van Vlaanderen, een soort minister van Financiën. Zo'n machtige functie verwerf je met hersenen én geld. Het familiefortuin van de Carpentiers was vooral opgebouwd met Compagniewinsten. Carpentier bleef Generaal Schatbewaarder tot de Staten van Vlaanderen ophield te bestaan in 1794 met het Franse bewind.

Afb. 6. Krommewal 2, het handelshuis van de familie Hoys.

Cornelis Carpentier bleef intussen ook bijzonder actief als reder en handelaar. Hij werd vennoot en directeur van de Compagnie van Emden, toen Pruisisch Friesland. Wanneer één van zijn schepen uit China of India terugkeerde, trakteerde hij de Gentse notabelen op specerijen en andere exotische producten. Zijn echtgenote Isabella Ray is gestorven op 20 september 1776 in haar kasteel in Melle en werd begraven in de OLV Sint-Pieterskerk (parochiekerk, afgebroken in 1799).

Een doorn in het oog

De Oostendse Compagnie was een doorn in het oog van de Noord-Nederlandse VOC en de Britse East Indian Company. Die bleken niet opgewassen tegen de concurrentie van de succesvolle nieuwkomer. In 1727 zetten de Britten en de Nederlanders de Oostenrijkse keizer Karel VI onder druk. Om een oorlog af te wenden, stemde de keizer in met de opschorting van de Oostendse Compagnie voor een periode van zeven jaar.

De keizer wilde de winstgevende handelsactiviteiten echter niet zomaar laten schieten. Hij richtte de 'Jointe Secrète' op, een geheime verbintenis tussen hem en de directeurs van de Oostendse Compagnie. Deze hield in dat de Compagnie haar schepen verder kon laten uitvaren, maar wel onder een andere vlag. Een Poolse bijvoorbeeld.

Afb. 7. Vlag van de Oostendse Compagnie. By Maryland u/FoulCoke - https://www.reddit.com/r/vexillology/comments/3d99wq/flag_of_the_ostend_company/, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=95933304>

Britten en Nederlanders lieten zich niet in het ootje nemen en stuurden oorlogsschepen af op de ‘Poolse’ schepen in Bengalen. Die gingen aan de ketting. Op 16 maart 1731 kreeg de Oostendse Compagnie het definitieve verbod om nog handel te drijven in Azië. Karel VI zwichtte om de Pragmatieke Sanctie veilig te stellen, het akkoord dat ervoor zorgde dat zijn dochter, Maria-Theresia, hem zou kunnen opvolgen. Vrouwelijke erfopvolging druiste immers in tegen de Salische wet.

De knowhow die de Oostendse Compagnie genereerde, ging gelukkig niet verloren. Men keerde terug naar de praktijk van de private expedities, voortaan onder vreemde vlag en vanuit Deense, Zweedse, Pruisische havens.

Meer lezen over de Oostendse Compagnie? Laat je op sleeptouw nemen door de historische roman ‘Oostende is niet ver meer’ (Clavis, 2022) van Katrien Van Hecke. Met o.a. Isabella Ray, Cornelis Carpentier en Arnoldus Hoys.

Bibliografie en bronnen

De Bisscop, N. (2009). *De Chinese verleiding. Chinese exportkunst van de 16de tot de 19de eeuw*. Kunsthal Sint-Pietersabdij.

De Vriese, L. (2006). *Textiel in de Gentse Waterwijk 1688 – 1769*. Tijdschrift voor Industriële Cultuur.

Lievois, D. (1991). *Wie vulde de afvalput in de Schepenhuisstraat?* Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent. 3, p. 15-29.

Parmentier, J. (2004). *Het gezicht van de Oostendse handelaar: studie van de Oostendse kooplieden, reders en ondernemers, actief in de internationale maritieme handel en visserij tijdens de 18de eeuw*. Oostende.

Parmentier, J. (2002). *Oostende en Co. Het verhaal van de Zuid-Nederlands Oost-Indiëvaart 1715 – 1735*. Ludion

Parmentier, J. (1996). *Thee van overzee. Maritieme en handelsrelaties tussen Vlaanderen en China tijdens de 18de eeuw*. Ludion.

Portocarero, Herman (2021). *De zwarte handel*. Manteau.

Van Wesemael, M. (1981). *De benauwende wereldreis van een schuchtere Gentenaar*. Ghendtsche Tydinghen, 3.

Wonderlijke Voyage. Tentoonstelling in de Sint-Pietersabdij oktober 2021 – maart 2022.

De Zwarte Doos, FP/1136 en MF/536 Stukken over de familie Carpentier

Aandacht!

Op zondag 23 oktober 2022 om 11.00 uur
presenteerden de Buren van de Abdij
een splinternieuwe, mooi geïllustreerde en handzame
wandeligids over de Visserij/Achtersvisserij.

Met deze gids zal je nog meer genieten
van een veel gebruikt wandelparcours
met een rijk industrieel verleden.